

СІВЕРЯНСЬКІ ЛЕГЕНДИ

СКАРБИ БАРВІНКОВОЇ ГОРИ

Без знання минулого не можна пізнати майбутнього. Адже на багато запитань, які ми ставимо перед завтрашнім днем, уже дала відповідь історія. Тому заслуговують великої поваги люди, які стараються донести до нас об'єктивну історію рідного краю, створюють музеї, залишають спогади. У нас на Глухівщині їх імена відомі багатьом. Це Петро Іванович Кисиленко, що створив музей у селі Уланове; Іван Михайлович Ляшко, який створив музей у Глухівському педінституті; Олександр Пилипович Рева — зав. музеєм технікуму ім. С. А. Ковпака; Микола Петрович Лисенко — творець музею села Сваркового; Анатолій Петрович Голуб — літописець походу Глухівського партизанського загону; Василь Карпович Ткаченко та Валерій Іванович Белашов, автори досліджень про Глухів, та ін. Цікаві спогади залишив уродженець села Іоніного — Тимофій Васильович Сенченко, справжній патріот свого краю. Сьогодні за його спогадами ми починаємо друкувати матеріал про гору, яку місцеве населення нині називає Барвінковою, а раніше — Городищем. Частково збережена манера оповіді автора та діалектні особливості Глухівського краю.

Матеріал до друку підготував старший викладач Глухівського педінституту Микола Гурець.

Сіверщина... Край суворий і загадковий. Як жили люди у далекі часи? На це частково дають відповідь археологічні розкопки. А з іншого боку більш яскраво і колоритно про древні часи оповідають легенди, які передаються з уст в уста від старшого покоління до молодшого.

Одну з таких таємниць зберігає незвичайна гора, що має назву Городище, яка височить біля сіл Вікторового та Іоніного за 14 кілометрів від старовинного міста Глухова.

Гора над болотом обривиста, а коли піднятися на її шпиль, — там величезна рівнина, що нагадує старовинні середньовічні лицарські місця, на яких будували фортеці. Про цю гору в XIX ст. старі діди розповідали своїм онукам різні легенди; варіанти легенд в основному зберігаються, розбіжності незначні, але поволі вони стали забуватись...

Аналізуючи зміст цих легенд, неодмінно приходиш до висновку, що дійсно в Городищі було первісне поселення слов'ян-сіверян.

Місце для житла сіверян в Городищі було зручне: висока гора з рівною порівняно вершиною, навколо яри, ліс, а там і звірини водилося немало, а водоплавні птахи літали хмарами.

За переказами, ця гора дуже багата, незліченні скарби заховані в ній... А місто, яке було тут давно-давно, нагадувало древній Глухів. Під горою було дуже велике водоймище. Воно зливалось під Холопковим (с. Перемога) з річкою Есмань, яка впадала в Клевень, далі до Сейму, а там через Десну і Дніпро до моря можна було дістатись. Виходить, що вся та низина, де тепер Дике болото, була дуже широкою і довгою

затокою. Плавали по ній на кораблях і човнах різні купці з товаром. А вже не без того, що у воді на Дикому плодилась сила-силенна риби всякої і дичини. За обома берегами цієї затоки росли густі ліси: палива також вистачало, — то городянам було багато привілля.

Місто Городище, за розповідями старих, було недосяжне для ворогів: оточене з одного боку водоймищем, з іншого — глибоке урвище. Потрапити до міста без згоди його жителів було неможливо.

Але не завжди спокійно жилося мешканцям Городища. На них нападали дикі вороги: монголо-татари чи інші якісь завоювальники; пройшли століття і люди забули. Та орда припливала на кораблях сюди, обступала з усіх боків місто своїми воїнами і вимагала від міщан непосильної данини. А одного разу ворогів насунуло стільки, що на дикому водоймищі створився ніби людний ярмарок і все на кораблях, на баркасах, човнах аж вода від них кипіла-вирувала. Вороги вимагали скарбів, бранців у неводю, хотіли б поставити тут свого правителя...

І почалось бойовище страшне. Кілька днів дерлись вороги на ці кручі, градом стріл засипали місто, а з того боку, де були ковані ворота, в них били тараном. Городищани пускали в них стріли, а тих, хто вдирався на стіни, ошпарювали окропом, гарячою живицею, валили на них кам'яні брили. Та ворогів було дуже багато і вони почали перемогати захисників міста. Вояків у фортеці залишилось мало, полягли вони на стінах рідного міста. Сумно стало в місті, всі чекали що ось-ось ворота у фортеці вороги повалять і почнеться страшна різанина. Плакали діти, тужили жінки побитих вояків, їх матері, чорніли від туги й старі городищанські чоловіки — все місто було у розпачі.

І звернувся тоді до міщан городищанський володар.

— Діти мої! — сказав він, — вороги нас перемогли. Прийшли вони, щоб пограбувати скарби наші: золото, срібло, коштовне каміння. Не дамо їм добровільно й нитки сурової. Знесіть дорожчості ваші, на які заздять ворожі очі, до мурованого льоху, сховаймо все до слушного часу, а мине це лихоліття, то кожен скористається тим, що приніс на схованку...

Покотили господарі до старовинного льоху бочки, дубові кадоби, принесли скрині ковані і склали туди багатство своє. Дужі людські руки занесли ті скарби в льох.

Пудові замки повісили на трое дверей, щоб вороги не змогли ані відімкнути, ані збити їх. Позакликав володар священиків і схимомонахів на це місце і прочитали вони закляття над льохом, щоб скарби не потрапили до ворожих рук. Після закляття льох став опускатися в землю і скоро став невидимий для людського ока; залишився один горбик-дашок, щоб по ньому можна було впізнати таємне сховище...

Темної ночі вдерлися вороги в Городище, винищили всіх, хто не мав змоги сховатися, пограбували оселі, зруйнували місто, а потім з награваною здобиччю подалися на кораблях у південні краї.

Минали роки, століття, а місто так і не відбудувалось. Люди, що вціліли, розійшлися, хто куди. Вони розповідали по містах і селах про те лихоліття, яке випало на їх долю.

Були такі всюдисущі, що хотіли відкопати городищанські скарби, але де там: що за день наріють-накопають, то за ніч хтось невідомий засипле. І тільки монахи з Глинської пуші та Петро-Павлівського монастиря, які зналися на святому письмі, стверджували, що ніби кожного року в святу Великодню суботу, під Пасху, коли в церквах читають «Діяння святих апостолів», на цьому льохові вночі горить велика-превелика свічка. За кілька хвилин перед тим, як задзвонять до утрені, від-

криваються всі трое дверей, але не на довгий час, — тоді заходь і бери скарби!

Знайшовся був один дуже сміливий чоловік, який у Святу Великдень суботу ввечері, коли вже досить стемніло, прийшов до цієї гори. Обличчям до льоху став той чоловік на коліна і молиться богу. Спочатку ніби все було гаразд, далі сміливість почала у нього зникати, стало сумно, а потім його охопив нестерпний страх. Густі та темні нетрі оточили сміливця, не стало видно ні землі, ні неба, справді ніби потрапив у страшенну яму.

Так ото ж, стоїть на колінах той чоловік, перестрашився до смерті і все молиться. Радий би вже і відмовитись від тих скарбів, що лежать в залятому льохові, аби позбутись наглої смерті, та вертатись ще страшніше, ніж стояти на місці. А навколо що почалось дятись — розповісти страшно. Ніби десь із землі чувся плач жіночий, дитячий, стогін тяжкий, то, мабуть, тужили душі загиблих городищан. Десь тут, у хащах, реготався лісун-побережник (дух лісу) і регіт його лунко перекочувався по лісу, по горах. У віттях гоїдалися нехрещені душі немовлят, а на землі, ген по всій цій рівнині лісові русалки-мавки витинали соромливі танки та все парами з рогатими паничами, чи не звідусіль зібралась сюди нечисть. Вся ця богопротивна сила норовила наблизитись до того чоловіка, що прийшов за скарбом, можливо, його і схопили б та й потягло у свою ватагу бісівське скопище, але чоловік паличкою накреслив навколо себе коло і в середині його сам став на коліна та все молиться.

Тисячі диявольських рук тяглися до бідолахи, але лише досягали до кола і раптом відсмикувались їх довгі пальці з чорними зігнутими, як у псів, пазурами. На льохові, біля дверей, по-татарськи сиділи бридкі кошлаті біси з собачими мордами і цапиними борідками, тонкі, їх ноги закінчувались телячими ратицями. Одні з них курили в люльках якийсь смердючий тютюн, інші грали в карти, по-собачи усміхались, хто виграв, тому дозволялось буцнути ратицею по козячих роженятах, що не подобалось невдалому гравцю і він показував усім язика і зникав десь у темряві. Деякі наближались до кола моляльника і висували ратицю вперед, щоб поздоровкатись, власне бісівська нечиста сила під'юджувала бідолаху втікати геть з того кола, щоб загубити хрещену душу.

А бідолашний чоловік усе молився: «Господи, Боже милостивий, врятуй мене від наглої смерті, я вже не хочу ні золота, ні срібла, ні діамантів».

І ось в саму глупу ніч, біля дверей льоху з'явився якийсь сивий-пресивий старець з довгою до колін бородою, з таким же сивим аж до пояса волоссям, він був в одязі ченця-схимника. При світлі свічки видно було, що на чорному підрясникові благочестивого старця на грудях і плечах білили нашпигані хрести, такий одяг носили лише схимомонахи та святі угодники божі.

При появі цього ченця чортяча нечисть раптом десь і ділась, тут стало тихо. Регіт лісуна-побережника віддалився кудись аж за Дике болото, русалки-мавки опинились десь там, у яру, і їх співи та танки ледве-ледве долітали до вух чоловіка, який не переставав молитися. Вуста святого старця прошепотіли якусь молитву, широким хрестом він поблагословив чоловіка, всі трое дверей в льохові самі розчинилися.

— Чого ради ти тут опинився, за чим прийшов, небоже?

— Святий отче, прошу допомоги на денне пропитання...

— То що ж, іди в льох. Тричі винеси з льоху чого забажаєш, а в четвертий раз не ходи: на твій вік і того мусить вистачити.

— Да святиться ім'я Твоє, Божий угодниче, — промовив чоловік,

земно уклонившись старцеві, який непомітно десь зник в темряві ночі. Не так чомусь вже стало боязко і тому пришельцеві. Він встав, з мішком під пахвою опинився всередині льоху. Приміщення було муроване, довге, під стінами, по обидва боки, стояли скрині, ковані якісь рундуки, широкі кадовби, а в них з верхом добра всякого, вогнем горіло-виблискувало червонне золото, як місячне сяйво, срібло, всіма кольорами веселки грала-переливалась інша дорогоцінність, камінці-діаманти. В льохові горіло багато свічок, від їх світла було видно, як вдень при сонці.

Біля скарбів, ніби варта сиділа, стояла різна рогата нечисть, озброєна трійчатими якимись вилами, рогами, з кривими ятаганами за поясом. Ця рогата варта була якась лінива, ніби після тяжкої пошесної хвороби; вони якось байдуже здували з дорогоцінностей пил, інший знеців'я махав хвостом, ніби згонив в'їдливу муху, або постукував ратицею об підлогу, неначе вона йому в шпару зайшла. Власне, вся ця вража сила була до того сумирна, ніби на ній виорали кілька десятицілинного облогу і не лише не заважала тому чоловікові, що прийшов за дорогоцінностями, а ввічливо давала йому дорогу, мовчки запобігливо лупала своїми витрішкуватими, як мерзла, без лушпиння цибуля, очима.

Чоловік той нагрів добра в свій мішок стільки, скільки міг підняти і похапцем виніс з льоху, та, мабуть, десь отут і витрусив усе те, майнув вдруге, а потім і втретє, подививсь на ту купу золота і йому здалось, що мало, пішов і вчетверте. Чи встиг набрати, чи ні, а до вух його долетіли співи півня, десь у церкві дзвоном благовістили до великодньої утрєні і двері в льохові з страшним хрястом грюкнули, і чоловік там лишився навіки. А те добро, що виніс жаднюга, всупереч наказу праведного старця, знову перенеслось в льох і опинилось в тих посудинах, з яких було взято.

